

Washburn Library

**N**GA MAHI A TE  

---

HUI O TE HAHI  

---

MAORI O TE ATIRI-  

---

KONATANGA O WAI-  

---

APU I TU KI PARE-  

---

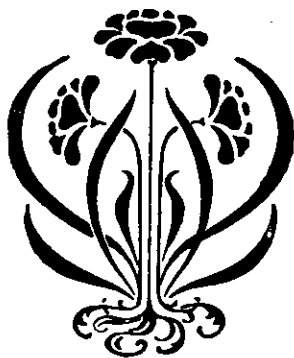
MATA I TE 15 O NGA  

---

RA O PEPUERE I TE  

---

TAU 1909. 🐣 🐣 🐣 🐣 🐣



\* TURANGA: NA TE  
WIREMU HAPATA I TA  
KI TE PEREHI KI TE  
RAUKAHIKATEA, 1910.

# NGA TANGATA O TENEI HUI.

---

## TUMUAKI: TE PIHOPA.

---

### MINITA:

#### TE WIREMU HAPATA: *Atirikona.*

|                  |     |     |            |
|------------------|-----|-----|------------|
| HAKARAIA PAHEWA* | ... | ... | Te Kaha    |
| HONE WAITOA      | ... | ... | Kawakawa   |
| MOHI TUREI*      | ... | ... | Rangitukia |
| POIHIPI KOHERE   | ... | ... | Rangitukia |
| PARAONE TUREI    | ... | ... | Wharepona  |
| NIKORA TAUTAU    | ... | ... | Tokomaru   |
| RUTENE TE AIHU   | ... | ... | Whangara   |
| AHIPENE RANGI    | ... | ... | Turanga    |
| REWETI KOHERE*   | ... | ... | —          |
| PINE TAMAHORI*   | ... | ... | —          |

---

### MAOAI REIMANA:

|                    |     |     |            |
|--------------------|-----|-----|------------|
| Haka Tautuhi*      | ... | ... | Te Kaha    |
| Pita Pokiha*       | ... | ... | Kawakawa   |
| Hori Korohina      | ... | ... | Rangitukia |
| Tepene Wenerei*    | ... | ... | Te Horo    |
| Wi Kerehi          | ... | ... | Tuparoa    |
| Pire Rangi         | ... | ... | —          |
| Hori Tohunga       | ... | ... | Tokomaru   |
| Tari Winiata       | ... | ... | Tokomaru   |
| Rutene Te Arahi    | ... | ... | Whangara   |
| Tamihana Te Aotata | ... | ... | Whangara   |
| Pita Te Hau*       | ... | ... | Turanga    |
| Hemi Te Ohiki*     | ... | ... | Turanga    |
| Tame Arapata*      | ... | ... | Turanga    |
| Wakana Kiniha*     | ... | ... | Turanga    |

\*Kihai ena i tae ki te Hui.

## HE TUHITUHI

I NGA MAHI A TE HUI A TE HAHĪ MAORĪ O TE ĀTIRIKONATANGA O WAIAPU I TU KI PAREMATA I TE 15 O NGA RA O PEPUERE I TE TAU 1909.

---

**N**O te 14 o nga ra o Pepuere i mine ai nga tangata o te Hui me te tangata whenua ki te Karakia ki te Wharekarakia o te Mihaia; 17 te hunga i tango i te Hapa a te Ariki; i puta hoki te ohaoha 14s. od. mo te perehi i nga Mahi a te Hui.

I hui ano hoki etahi ki te Karakia ki Mangatuna; e 9 te hunga i tango i te Hapa o te Ariki; i puta hoki te ohaoha 14s. 7d. mo te perehi i nga Mahi a te Hui.

No te 9 me te hawhe o nga haora i te awatea o te 15 o nga ra i mine ai nga tangata o te Hui; karangarangatia ana nga ingoa, me te whakao ano enei:—

*Minita*:—Te Wiremu Hapata, Hone Waitoa, Poihipi Kohere, Paraone Turei, Nikora Tautau, Rutene Te Aihu, Ahipene Rangi.

*Mangai Reimana*:—Hori Korohina, Wi Kerehi, Hori Tohungia, Taare Winiata, Rutene Te Arahi, Tamihana Te Aotata.

Katahi ka mea Te Tumuaki kua tu te Hui, ka timataia hoki e ia te mahi ki te inoi. Katahi ka whaikorero te Tumuaki ki te Hui.

---

## TE WHAIKORERO A TE PIHOPA KI TE HUI O TE HAHĪ MAORĪ, 1909.

---



**B**HOA ma, e nga Minita, e nga Manai o te iwi, Tena Koutou. Taku kupu tuatahi he whakawhetai ki te Atua mo tona atavhai ki ahau i te tau kua pahure nei, i oku rereņa i te moana, i toku nohoņa ki Ingarani, a hoki noa mai ki to tatou nei whenua, ki a tatou nei mahi.

Te take o toku haere, kei te mohio ano koutou, he whakamineņa tanata i karangatia hei rapu i nga tikanga e riro mai ai nga iwi katoa ki raro ki te maru o Te Karaiti. Te tuatahi, no te 15 o nga ra o Hune i timata ai. Ehara i te

mea ko nga Pihopa anake me nga Minita, eñari he tini noa atu te tane, te wahine, no nga wahi katoa o te ao e rite nei ki a tatou te whakahaere i nga tikanga o te Hahi. Te mahi nui o taua ra he karakia, he whaki i te hara, ara i te noikore o te Hahi i nga tau e maha kua pahure nei i kore ai e tere te haere o nga kupu a te Atua ki nga wahi katoa o te ao; he inoi hoki i te wairua mahara, i te kaha, e ngahau ai te mahi i nga wa e takoto mai nei. He ngahau te korero i nga ra e ono, i te awatea, i te po; a, i te 24 o nga ra, i te Ra o Hoani Kai-iriiri, ka tu he karakia whakawhetai. I hui katoa ki a Paora wharekarakia, he mano tini te tangata. Tetahi tohu o te whakawhetai ko nga kohikohi o ia wahi, o ia wahi o te Hahi i tapaea e nga Pihopa ki ruña ki te Teparapa Tapu. Te huinga o nga moni katoa i tapaea hei whakanekeneke i te Kiriitanga o Te Karaiti e £333,208.

No te 6 o nga ra o Hurae i timata ai te runanga o nga Pihopa ki Lambeth. E rua rau e wha tekau ma rua, he Pihopa anake; kahore he tangata ke i uru. No te 6 o Akuhata tenei i mutu ai. Tena ano etahi o nga kupu i whakapuakina e nga Pihopa e ata tau ana hei maharahara ma te Hahi Maori.

1. Te tauira mo te Hahi, ko te Karaiti, "kihahi nei i haere mai kia mahia he mea mana, eñari kia mahi ko ia." Ta te Hahi e whai ai, ko nga tangata katoa kia matau ki a Te Karaiti e aroha nei ki a ratou, kia whivhi hoki ki te ora. Ma te Hahi hoki ia e whakaatu, me ana mahi, me ana tikanga, hei tirohanga ma te tangata.

2. Tetahi putanga mo tenei tu whakaaro, ko te whakaako i nga tamariki o nga kura ki nga kupu a te Atua; ehara i te mea kia mohio kau ki nga korero mo nga mahi a Te Karaiti, mo ana kupu whakaako; eñari kia mohio ki a ia, ko ia ano te Kai-whakaora o tenei, o tenei. He maumau ako noa hoki ta nga tamariki i nga kupu o te Karaipiture ki te kore a Te Karaiti

e waiho hei tauira mo te mahi, i te mea kua uru nei ratou ki tona tinana, kua whakawhivhia mai hoki ki tona Wairua hei tohutohu, hei whakakaha; e hono tonu nei taua Wairoa te riro mai i ruja i te inoi.

3. I puta ano he kupu mo nga raruraru e tupu ana i ruja i te marena. I mua kotahi tonu te ture mo te marena. No muri nei ka rere ke ta te Paremete ture, me te mau ano te Hahi ki te ture tawhito, ara ko te here o te marena, e kore e taea te wewete. Rite tonu tenei ki ta Te Karaiti kupu, "Ko a te Atua i hono ai kua e wehea e te tangata;" me tenei, "Ki te marena tetahi i te wahine i whakarerea e puremu ana ia."

Ki te ture tawhito, ara ki ta te Hahi, e kore e tika kia marena te tangata pouaru i te teina, tuakana tupu ranei o tana wahine kua mate, kia marena ranei te wahine pouaru i te tuakana, teina tupu ranei o tana tane kua mate. Inaianei kua whakaaetia enei tu marena e te ture a te Paremete. Te take o ta te Hahi, ko te kupu o te Karaipiture, "Ko raua tokorua hei kikokiko kotahi." I te mea hoki kua oti te marena, kua riro te tuakana, teina ranei o te wahine hei tuahine tupu mo te tane, me te tuakana, teina ranei o te tane hei tuhane tupu mo te wahine; koia enei i araitia ai kia kua e marena. Kia tupato tatou kei takahia e tatou ta te Atua i whakatakoto ai.

4. He kupu nui ano tetahi mo te whakawhivhi i te huja e hapa ana ki nga taonga o te Rojo-pai o te Karaiti. Kua e kaiponuhia nga mea e tae ai te Rojo-pai ki nga iwi e hapa ana; enari me uru katoa nga tangata o te Hahi ki nga kohikohi mo taua mahi; kua hoki e puritia e ona uri te tangata e mama ana hei hari i taua taonga. Tetahi mate nui o te Hahi Maori, he wareware ki te nui, ki te pai o te taonga kua whakawhivhia mai nei e te Karaiti. E kitea ana tenei ngakau wareware ki te ahua

whakaparahako a na tanata o te pariha ki te Minita. Kahore nei e maharatia na kupu a Paora, "Kua ruia nei e matou na mea wairua ma koutou he mea nui ianei ki te kotia e matou a koutou mea o te kikokiko?" Me tenei, "Te tanata e whakaakona ana ki te kupu, me whakawhihi e ia tona kai-whakaako ki na mea pai katoa." Kahore rawa te Minita e ora i ta te iwi e whakarite nei hei orana mona; kahore hoki he share tika hei nohoana mona. Me i kore te mahi a te taha Pakeha o te Hahi kua mate rawa atu na Minita o te taha Maori. Ehara i te mea he rawakore no te iwi Maori, enari he ahua whakaparahako ki te mahi a Te Karaiti. Ko na kohikohi a te taha Pakeha, horomia ana e te taha Maori; te tukua atu hei hari i te Rojo-pai ki etahi wahi.

Tera atu ano etahi kupu a te runana Pihopa, e kore e taea te ata korero inaianei.

Tetahi mate o tatou inaianei ko etahi o na pariha e hapa tonu ana i te Minita. Ko etahi o na Minita o na tau kua pahure atu ra kua kaumatuatia, kua kore e whai kaha. Ko Tamihana Huata, kua tutuki ki te okioki na i te mea kua 47 na tau o tona minitana. No mua tata ake nei hoki, ara no te 29 o Hanuere, ka moe a Aperahama Tamihere: ki ta te tanata ki, kihai i ata tutuki ona ra. He mea enei e hono ai ta tatou inoi ki te Ariki nana te kotia, kia tonoa e ia he kai-mahi ki tana kotia.

Tera ano tetahi mea e puta nui ai a tatou inoi ki te Atua, ko te mahi i timataia nei e Mihi Toera raua ko Rotu ki Ruatoki. Ko taua wahine i pania e te mate, a hoki ana ki Australia. Te ki a na takuta, e roa tona mate e kore ai e hoki wawe mai ki tana mahi. Me whakawhetai ano ia tatou ki te Atua mo te kuwaha kua tuhera nei ki tera wahi e tapoko ai te marama o te Rojo-pai ki reira, mo tana whakakaha hoki i a Rotu raua ko tona hoa, ko Ewa Wi Repa ki te hapai i te kara a Te

Karaiti ki taua wahi i enei marama ka maha nei o te ngarongo o Mihi Toera.

Kua whakaaturia i te tau ka hori nei te mate kua pa ki nga kura mo a tatou tamariki i Te Aute, i Hukarere, ara ko te kore o nga moni e puta ana i te whenua e rana hei whakaora i nga whare, hei whakatupu hoki i aua kura e rua. Kei te namaia he moni, £1000 e nga Trustees e oti ai nga whare te whakaora, e ata tupu ai hoki nga kura. Kei te whai rawa te iwi Maori inaiane i taea ai te kohikohi moni i a tau, i a tau, mo te itereti o te moni i namaia, mo te whakahoki hoki i te tinana o taua moni. He nui nga moni e puta ana i enei tau mo te wuuru, mo te hipi, mo nga reti whenua hoki ki te Pakeha. Tera e uaua te tonono i te utu mo nga tamariki tane, wahine ranei e tae ana ki aua kura; enari ano te puta o te whakaaro o te huanga kua whakatupuria ki aua kura, o o ratou matua hoki.

Taku kupu whakamutuanga, he poroporoaki i te mea ka tae nei oku tau ki te 80. Na te atahai nui o te Atua i tutuki ora ai ahau ki enei ra; otira he mauui te mea e tata ana ki te tinana o te kaumatua i kore ai e ata taea nga mahi; koia i puta ai taku ki ki to tatou Pihopa Tumuaki kia maunu ahau i runga i taku mahi a te ra whakamutuanga o Hune e takoto mai nei. Heoi ma te Atua e manaaki tana iwi e noho nei i tenei takiwa te mahi hoki ma tatau he inoi tonu ki a ia kia ata tohutohuria e ia te huanga mana nei e whiriwhiri tetahi tangata tika hei whakahaere i tenei wahi o tana Hahi, me te tuku mai i tona Wairua ki a tatou katoa kia ngakau-nui ai tatou ki te whakatutuki i te mahi kua rite nei i a ia hei mahi ma tatou.



## ŌA MOTINI A TE HUI.

---

I whakaritea a Poihipi Kohere, minita, hei kai tuhituhi i ōa mahi o tenei hui.

1. Na Ahipene Rangi, minita, raua ko Rutene Te Aihu, minita :

“ E whakawhetai ana tenei Hui ki te whaikorero a te Pihopa, a, mea ana hoki kia whakaae ia kia perehitia.”

*Whakaaetia ana.*

3. Na Nikora Tautau, minita, raua ko Ahipene Rangi, minita :—

“ He whakaputa tenei na tenei Hui i te taŋi a te Hahi Maori katoa o te pihopataŋa o Waiapu kia Te Wiremu Renata, Pihopa o Waiapu, e pehia nei e te taumahataŋa o ona tau. He inoi hoki ki te Atua kia whakaroaina atu ona ra.”

*Whakaaetia ana.*

5. Na Wiremu Kerehi, raua ko H. Waitoa, minita :—

“ Kia puta he whakaaro ma tenei Hui ki te tonono a Hirini Wiremu kia whai-whakaaro ia pariha, ia pariha ki te koha i etahi moni hei ahina i te oraŋa o ia minita o ia minita. I whakaaetia e ōa raŋatira o Ōatiporou. Kia wha tekau pauna ma ia pariha ma ia pariha, ia tau, ia tau.”

*Whakaaetia ana.*

7. Na Nikora Tautau, minita, raua ko Hori Tohungia :—

“ He mihi tenei na Te Hui o te Hahi Maori kia Rev. Aperahama Tamihere kua wehea atu nei i te turanga mahi ki te okiokiŋa.”

*Whakaaetia ana.*

8. Na A. Rangi, minita, raua ko Nikora Tautau, minita :—

“ He whakawhetai tenei na tenei Hui mo Tamihana Huata, minita kua riro atu nei ia ki te okiokiŋa mo tona wairua.”

*Whakaaetia ana.*



9. He patai na Tamihana Te Aotata :—

“ Ka peheatia ra te minita o tenei pariha ? ”

Te utu a te Pihopa :—

“ Kua taumaha a Rutene Te Aihu i te maha o ona tau koia i kiia ai e ahau kia haere mai a Tapeta Timutimu, minita, hei minita mo te pariha o Whangara nei. ”

10. Na Hori Tohungia, raua ko Nikora Tautau, minita :—

“ Ko te Hui a te Hahi o tenei takiwa o te tau 1910 ma te Pihopa e ki hei tehea pariha tu ai. ”

*Whakaaetia ana.*

12. Na Hori Korohina, raua ko Hone Waitoa :—

“ Kia puta he ki ma tenei Hui ki nga pariha, kahore nei he share minita kia haŋa he share-minita kia pai. ”

*Whakaaetia ana.*

13. Na Pire Rangi, raua ko W. Kerehi :—

“ Ko te kaute o nga moni ohaoha o ia Pariha, o ia Pariha me whakaputa ki te pukapuka o nga Mahi a te Hui. ”

*Whakaaetia ana.*

15. Na Nikora Tautau, minita, raua ko Hori Korohina :—

“ Me whakawhitihiti tonu nga minita o nga Pariha e noho tata ana. ”

*Whakaaetia ana.*

16. Na Wi Kerehi, raua ko Hone Waitoa, minita :—

“ Kia puta he whakawhetai ma tenei Hui ki te kaha o te Itanga Hauiti ki te manaaki i tana Hui. ”

*Whakaaetia ana.*

I panuitia, i whakapumautia,

15 Pepuere, 1909.

W. L. WAIAPU, UPOKO.

I whakamutua a Te Pihopa ki te manaaki.

He Waiata taŋi na te Hui o te Hahi Maori i tu ki Paremata, te Pariha o Manara: he taŋi ki a Te Wiremu, Pihopa o Waiapu, mona ka eke nei ona tau ki te 80, ka whakamutu i tana mahi Pihopa, ka mahue tana whanau, te Hahi Maori.

“ E pa to hau,  
He wini i raro,  
Ke homai aroha, kia taŋi atu au i konei;  
He aroha ki te iwi, ka momotu ki tawhiti,  
Ki paerau.  
Ko wai e kite atu?  
Kai hea aku hoa i mua ra, i te tonuitanga?  
Ka haramai tenei,  
Ka tauwehe;  
Ka rauaiti au, e-e-e.”



TURANGA

Na te Wiremu Hapata i ta k Te Raukahikatea.